

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ

LEGAL REGULATION OF CIRCULATION OF VIRTUAL ASSETS

Дамчук А.Ю., студентка III курсу факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Сучасний етап розвитку людства спричиняє розвиток фінансових технологій у світі та веде до цифрової трансформації суспільних відносин. Зовсім нещодавно використання криптовалюти, віртуальні активи, блокчейн, все це здавалось чимось недосяжним і незрозумілим. Зараз країни почали на законодавчому рівні закріплювати значення термінів, порядок використання віртуальних активів, досліджувати цифрові технології. Чим швидше Україна закріпить на законодавчому рівні все це, тим швидше наша держава стане більш конкурентоспроможною і однією з провідних країн світу у сфері цифрової економіки.

На сьогодні існує декілька визначень поняття «віртуального активу». Як тотожні поняття до віртуального активу використовуються такі, як: «віртуальна валюта», «цифрові активи», «криптовалюта» та інші. Використання віртуальних активів у сучасному світі має ряд теоретичних і практичних аспектів, які потребують опрацювання. По-перше, це прийняття законодавчих актів щодо регулювання правового статусу та обігу віртуальних активів. Це включає визначення правових наслідків використання віртуальних активів, їх оподаткування, а також регулювання процедури їх купівлі-продажу, обміну та використання. Також є необхідним формування правової позиції щодо учасників ринку віртуальних активів, таких як майнери та смартконтракти. Наприклад, необхідно визначити, чи є майнери суб'єктами підприємницької діяльності, а смартконтракти – правочинами. По-друге, це закріплення на законодавчому рівні процедури, порядок, розміри оподаткування будь-яких операцій з віртуальними активами. Адже наразі, використання віртуальних активів є одним із найперспективніших аспектів цифрової економіки, і якщо з кожної операції, яка здійснюється з віртуальними активами буде надходити певний відсоток в державний бюджет у вигляді податку, то це зможе наповнювати державний бюджет та покращувати сектор економіки загалом. Оподаткування операцій з віртуальними активами має бути спрямоване на забезпечення прозорості та справедливості оподаткування, а також на захист інтересів держави та платників податків. Все це підкреслює актуальність обраної теми та визначає мету дослідження.

Ключові слова: фінансові технології, віртуальні активи, криптовалюта, цифрові валюти, податки, блокчейн-технології, закон України про Віртуальні активи.

The current stage of human development causes the development of financial technologies in the world and leads to the digital transformation of social relations. More recently, the use of cryptocurrency, virtual assets, blockchain, all this seemed unattainable and incomprehensible. Currently, countries have begun to legislate the meaning of terms, the procedure for using virtual assets, and explore digital technologies. After all, it becomes clear that this field is progressive and promising. The sooner Ukraine enshrines all this at the legislative level, the sooner our state will become more competitive and one of the leading countries in the world in the field of digital economy.

Today, there is no single definition of the concept of "virtual asset". Similar concepts to virtual asset are used such as: "virtual currency", "digital assets", "cryptocurrency" and others. The use of virtual assets in the modern world has a number of theoretical and practical aspects that need to be worked out. First, it is the adoption of legislative acts on the regulation of the legal status and circulation of virtual assets. This includes determining the legal consequences of using virtual assets, their taxation, as well as regulating the procedure for their purchase, sale, exchange and use. It is also necessary to form a legal position regarding participants in the market of virtual assets, such as miners and smart contracts. For example, it is necessary to determine whether miners are subjects of entrepreneurial activity, and smart contracts are transactions. Secondly, it is the consolidation at the legislative level of the procedure, order, and amount of taxation of any operations with virtual assets. After all, at the moment, the use of virtual assets is one of the most promising aspects of the digital economy, and if a certain percentage of each transaction carried out with virtual assets will go to the state budget in the form of a tax, then this will be able to fill the state budget and improve the economy sector in general. Taxation of operations with virtual assets should be aimed at ensuring transparency and fairness of taxation, as well as at protecting the interests of the state and taxpayers. All this emphasizes the relevance of the chosen topic and determines the purpose of the research.

Key words: financial technologies, virtual assets, cryptocurrency, digital currencies, taxes, blockchain technologies, the law of Ukraine on Virtual Assets.

Метою статті є здійснення дослідження правового регулювання обігу віртуальних активів, визначення стану податкового законодавства щодо цифрових активів.

Необхідно визначити що таке віртуальний актив. Відповідно до проекту Закону України «Про віртуальні активи» віртуальний актив – нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав [1]. Відповідно до Глосарію Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей (ФАТФ) віртуальний актив визначається як цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або передавати його, а також використовувати для оплати чи інвестицій [2].

Термін «віртуальні активи» спочатку використовувався для позначення криптовалют [3, с. 339]. Однак з розвитком технології блокчейну і появою інших цифрових активів, його визначення розширилося, змінилось розуміння. За визначенням FATF, до віртуальних активів відносяться активи, які мають такі характеристики:

– цифровий вираз вартості;

– вільний обіг на ринку;

– чітка система обігу та ідентифікації [2]. У більшості випадків під віртуальними активами розуміють саме криптовалюту. Саме тому найвідомішим вираженням віртуальних активів можна назвати криптовалюту.

Криптовалюти використовуються для здійснення електронних платежів, переказів коштів та зберігання вартості [4, с. 80]. Вони можуть бути використані як засіб обміну, подібний до традиційних валют, але з децентралізованою природою і незалежною від урядового контролю. Криптовалюти також можуть мати різні функції, які дозволяють використовувати їх для виконання програмного коду, створення смарт-контрактів та інших цифрових послуг.

Метою функціонування криптовалют є створення альтернативної системи фінансових транзакцій, яка базується на технології блокчейн. Блокчейн (або ланцюжок блоків) – це розподілена база даних, що містить послідовні блоки інформації, які зв'язані між собою за допомогою криптографічних методів. Кожен блок містить список транзакцій або іншу інформацію, яка підтверджується і додається до попереднього блока у ланцюжку [5].

Основні цілі криптовалют включають:

– децентралізація: криптовалюти прагнуть до уникнення контролю та впливу централізованих фінансових

інституцій, таких як банки або уряди. Вони намагаються забезпечити безпосередні транзакції між користувачами без посередництва третіх сторін;

- безпека: криптовалюти використовують криптографічні методи для захисту транзакцій та забезпечення безпеки власності. Кожна транзакція має цифровий підпис, що гарантує її автентичність та недоступність для зміни;

- анонімність: деякі криптовалюти надають можливість користувачам залишатися анонімними під час здійснення транзакцій. Це забезпечує приватність і конфіденційність учасників мережі;

- швидкість та низькі комісії: криптовалюти можуть забезпечувати швидкі та ефективні глобальні транзакції за значно менші комісії порівняно з традиційними фінансовими системами, особливо при переказі коштів між країнами;

- інновації та нові можливості: криптовалюти відкривають нові можливості для інновацій у фінансовій сфері, такі як програмні контракти, децентралізовані додатки та автоматизовані фінансові послуги.

Відповідно до даних інформаційного порталу «RETAILERS» біткоїн має найвищий рівень капіталізації [6]. Bitcoin використовує технологію блокчейн для ведення реєстру транзакцій. Це децентралізована цифрова валюта, яка не контролюється центральним банком або урядом. Замість цього, транзакції здійснюються безпосередньо між користувачами за допомогою криптографії. Bitcoin отримав значну популярність через свою обіцянку приватності, безпеки та можливості переказувати гроші без посередників. Він також став об'єктом інвестицій та торгівлі, і його вартість значно зросла протягом свого існування [7].

Слід зазначити, що традиційні фіатні валюти, такі як Долари США, Євро або Японська Єні, контролюються центральними банками і урядами, які мають владу над їх емісією, регулюванням грошової політики і контролем над фінансовою системою. У відповідь на це, віртуальні активи, зокрема криптовалюти, були розроблені з метою створення альтернативної системи, яка була б децентралізованою і незалежною від центральних банків. Криптовалюти, такі як Bitcoin, Ethereum та інші, пропонують новий підхід до грошової системи, де емісія і контроль валюти здійснюється шляхом криптографічних протоколів, а не централізованою владою. Це дає більшу незалежність і прозорість, а також може забезпечити більшу захищеність від фальсифікації та зловживань.

Використання віртуальних активів потребує законодавчого закріплення. Зокрема, О. І. Петренко робить висновок про об'єктивно наявний дисбаланс між економічними реаліями ринку криптовалюти та розвитком законодавства у цій сфері [8]. Оскільки віртуальні активи, зокрема криптовалюти, блокчейн-технології та інші цифрові активи, є новими явищами, багато країн розробляють або вже впроваджують законодавство, щоб регулювати їх використання. Закріплення обігу віртуальних активів на законодавчому рівні необхідне для захисту інвесторів: віртуальні активи можуть бути використані для здійснення інвестицій або залучення капіталу. Законодавство може встановлювати вимоги до розкриття інформації, реєстрації емітентів та регулювання платформ, що надають послуги обміну або торгівлі віртуальними активами, для захисту інтересів інвесторів і запобігання шахрайствам.

Віртуальні активи можуть використовуватися для фінансування тероризму, відмивання грошей та інших фінансових правопорушення через їх анонімність та глобальний характер. Законодавство може встановлювати обов'язкові процедури ідентифікації клієнтів, звітності про транзакції та співпрацю з правоохоронними органами для протидії таким правопорушенням.

Протягом останніх п'яти років ринок віртуальних активів зростає і розвивається в Україні, але відсутність закріпленої на законодавчому рівні процедури викорис-

тання активів може створювати правову невизначеність та ризики для учасників ринку. Відповідно до даних аналітичної компанії Chainalysis, Україна опинилася на п'ятому місці в глобальному рейтингу прийняття криптовалют за 2023 рік [9]. Це шалений потенціал в економічному секторі, який зараз знаходиться у тіні. Відсутність регулювання може ускладнити захист прав та інтересів споживачів, а також створити додаткові виклики для контролю фінансової стабільності та протидії фінансовому злочину.

Проте, варто зазначити, що органи влади України проявляють інтерес та здійснюють кроки в напрямку регулювання ринку віртуальних активів. Наприклад, в 2022 році Верховна Рада України розробила закон України «Про віртуальні активи», який передбачає правовий режим та механізми регулювання криптовалют та інших віртуальних активів. Цей нормативно-правовий акт ще не став законом, але він вказує на наміри України створити законодавчу базу для регулювання цього ринку.

Цей крок законодавчої влади України є дуже вагомим та важливим, адже законопроект вводить поняття віртуального активу, що надає йому юридичного статусу.

Оновними положеннями Закону України «Про віртуальні активи» є:

- визначення віртуального активу. Закон визначає віртуальний актив як нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Віртуальні активи можуть бути як самостійними об'єктами цивільних прав, так і посвідчувати майнові або немайнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав.

- сфера застосування Закону. Закон застосовується до правовідносин, що виникають у зв'язку з оборотом віртуальних активів в Україні.

- правовий режим віртуальних активів. Віртуальні активи є нематеріальними благами, особливості обороту яких визначаються Цивільним кодексом України та Законом України «Про віртуальні активи».

- учасники ринку віртуальних активів. Закон визначає таких учасників ринку віртуальних активів: власник віртуального активу. Власник віртуального активу є особою, яка має право на розпорядження віртуальним активом. Надавач послуг з обміну віртуальних активів. Надавач послуг з обміну віртуальних активів – це особа, яка надає послуги з обміну віртуальних активів на інші віртуальні активи або на інші об'єкти цивільних прав. Надавач посередницьких послуг, пов'язаних з віртуальними активами. Надавач посередницьких послуг, пов'язаних з віртуальними активами – це особа, яка надає послуги з купівлі, продажу, зберігання, переказу або інших операцій з віртуальними активами в інтересах третіх осіб.

- права та обов'язки учасників ринку віртуальних активів. Закон визначає права та обов'язки учасників ринку віртуальних активів.

- послуги з обміну віртуальних активів. Закон встановлює вимоги до надання послуг з обміну віртуальних активів.

- державне регулювання ринку віртуальних активів. Закон визначає засади державної політики у сфері обороту віртуальних активів [1].

Закріплення обігу віртуальних активів на законодавчому рівні створить сприятливі умови оподаткування, прозорі відносини з державою. Наразі, з жодної операції з віртуальними активами не сплачують податків.

Українські суди, у відсутності повного правового регулювання ринку віртуальних активів, в рамках сформованої судової практики, намагалися пояснити їх правову сутність шляхом класифікації таких активів як цифрових (віртуальних) валют. Прикладом такого підходу є рішення Печерського районного суду міста Києва від 23.07.2020 р. та ухвала Київського апеляційного суду від 02.03.2021 р. у справі № 757/46845/19 [10].

Віртуальні активи та податкове законодавство пов'язані у контексті їх обігу. Податкові правила можуть встановлюватися для оподаткування операцій з віртуальними активами з метою забезпечення справедливого податкового навантаження та регулювання їх обігу.

Податкове законодавство може включати в себе визначення, які активи вважаються віртуальними та підлягають оподаткуванню, а також правила для розрахунку податків на операції з віртуальними активами. Це може включати оподаткування прибутку від купівлі-продажу віртуальних активів, оподаткування при отриманні віртуальних активів як оплати за товари або послуги, і податки на видобуток віртуальних активів.

Важливо, щоб податкове законодавство було чітким і прозорим, зрозумілим для платників податків та забезпечувало справедливе оподаткування відповідно до закону. Країни можуть розглядати різні підходи до оподаткування віртуальних активів, враховуючи свої національні особливості та міжнародні стандарти.

Отже, в статті було надане поняття віртуальних активів, зазначено чому найвідомішим вираженням віртуальних активів можна назвати криптовалюту. Також аргументовано, чому існування в економічному секторі обігу віртуальних активів поза межами законо-

давства, для правової держави є неприпустимим явищем.

В статті зазначається, що 15 березня 2022 року Президент України підписав Закон України «Про віртуальні активи». Закон набере чинності лише з дня набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами».

Основною проблемою є те, що закон не регулює процедуру оподаткування операцій, пов'язаних із віртуальними активами. Оподаткування операцій з віртуальними активами може стати додатковим джерелом надходжень до бюджету України. Це допоможе покращити фінансове становище країни та забезпечити фінансування важливих соціальних та економічних програм. Також, це може залучити додаткові інвестиції та створити нові робочі місця. Тому для забезпечення ефективного оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні необхідно розробити чіткі правила оподаткування операцій з віртуальними активами, скоординувати дії податкових органів та інших державних органів для забезпечення ефективного контролю за оподаткуванням операцій з віртуальними активами та підвищити рівень обізнаності платників податків про порядок оподаткування операцій з віртуальними активами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про віртуальні активи». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>
2. Міжнародні стандарти щодо боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму та розповсюдження зброї масового знищення рекомендації fatf. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86_.pdf
3. Ковалів, Мирослав Володимирович. Фінансове право України: навчальний посібник / [М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, І. М. Проць, Р. М. Скриньковський, Ю. Р. Лозинський]. Львів: СПОЛОМ, 2022. 394 с.
4. Мерінова С. В., Половенко Л. П. Роль криптовалюти у цифровій економіці. *Вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2021. Випуск 42. С. 80–87.
5. Блокчейн і криптовалюта. URL: <https://academy.binance.com/uk>
6. Три найпопулярніші криптовалюти у 2023 році. URL: <https://retailers.ua/news/tehnologii/13547-3-naypopulyarnishi-kriptovalyuti-u-2023-rotsi>
7. Ребрик М. А. Криптоактиви: міфи vs факти та потенційний вплив на монетарну сферу. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Rebryk_2021-29-05.pdf?v=4
8. Петренко О. І. Криптовалютний ринок: стан та перспективи розвитку. Розвиток банківських послуг та інновацій в цифровій економіці: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної Інтернетконференції студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Київ, 14 квітня 2019 р.). С. 219–222. URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/30452/rbp_19_16.pdf?sequence=1&isAllowed=1
9. The 2023 Global Crypto Adoption Index: Central & Southern Asia Are Leading the Way in Grassroots Crypto Adoption. URL: <https://www.chainalysis.com/blog/2023-global-crypto-adoption-index/>
10. The 2023 Global Crypto Adoption Index: Central & Southern Asia Are Leading the Way in Grassroots Crypto Adoption. URL: <https://www.chainalysis.com/blog/2023-global-crypto-adoption-index/>